

— Хоць мае равеснікі па ўзросту яшчэ не прызываліся ў армію, — расказвае Аляксандр Нікіфаравіч, — але мы, дзесяцікі два хлопцаў з Гомельшчыны, па чыгуначных шпалах накіраваліся на Навазыбкаў. Дабраліся да Арла, знайшлі ваенкама, адтуль нас накіравалі ў Тулу. Там, у тульскіх лясах, пачалася служба ў Чырвонай Арміі. Але праз два тыдні нас, малалеткаў (так нас называлі вайскоўцы), сабралі і адправілі эшалонам у Арэнбург. У горадзе апынуўся босы, без адзення, з тытулам эвакуіраванага з франтавой паласы. Нейкі час працаваў у калгасе, у трактарнай брыгадзе ўчотчыкам — я ж настаўнік па адукацыі. Хутка прызвалі ў армію і накіравалі ў ваеннае вучылішча, адкуль трапіў на Сталінградскі фронт. Цяжка паранілі ў абедзве нагі. Залечыў раны. Дэмабілізавалі ў 1943 годзе як інваліда вайны. Зноў вярнуўся ў Арэнбургскую вобласць, дзе быў прызначаны загадчыкам пачатковай школы. Праз год выбралі першым сакратаром райкома камсамола.

Партыйныя і камсамольскія органы накіроўвалі камуністаў камсамольцаў на вызваленую ад ворага тэрыторыю. Так я трапіў у Мінск, інструктарам ЦК ЛКСМБ. Тут сустрэўся з М. В. Зімяніным, першым сакратаром. Па яго прапанове ў Баранавічах узначалі гарадскі камітэт камсамола. Потым — сакратар абкома камсамола па ваенна-фізкультурнай рабоце, пазней — па кадрах і арганізацыйных пытаннях. У 1950 годзе выбралі першым сакратаром Гродзенскага абкома камсамола...

— Калі ўважліва прааналізаваць старонкі біяграфіі П. М. Машэрава і вашай, Аляксандр Нікіфаравіч, то менавіта з гэтага моманту яны пераклікаюцца. Відаць, добра ведаючы вас, Пётр Міронавіч сачыў за вашым ростам і паступова «пасоўваў» па службовай лесвіцы, як правіла, на тых пасады, якія пакідаў сам?

— Так, Машэраў уважліва сачыў за маёй працай. У красавіку 1953 года мяне выбралі сакратаром ЦК камсамола па кадрах, потым — другім сакратаром. А калі ў верасні 1954 года Пётр перайшоў на партыйную работу, я ўзначаліў ЦК

мацый. Як працавалася вам побач з першым сакратаром ЦК?

— З Машэравым працаваць было вельмі цікава і цяжка, але ні ў якім разе — не дрэнна. Гэта быў надзвычай дужы і мужны чалавек. Ён умеў самаахварна працаваць сам, валодаў выключнымі здольнасцямі, ва ўсім быў максімістам. У ЦК КПБ стварылася абстаноўка напружанай творчай работы. Гэтым тады і адрозніваліся Кампартыя Беларусі, стыль работы ЦК і самога Машэрава.

— Але ж, наколькі мне вядома, у апошнія гады жыцця Машэрава працаваць з ім было нялёгка. Пётр Міронавіч не любіў, калі яму прарэчалі, часта прывітаў валютарызм. Ці маюць рацыю некаторыя, сцвярджаючы: Брэжнеў меў неабмежаваную ўладу ў краіне, а Машэраў — у рэспубліцы? Ці не адбівалася гэта на вашай рабоце, не прымушала пастаянна быць у цяні, не паралізавала свабоду дзеянняў, ініцыятыву? А, можа, памыляюся?..

— Тэма гутаркі няпростая,

Імя дзяржаўнага, партыйнага і палітычнага дзеяча А. Н. Аксёнава ў сярэдзіне 80-х гадоў нежак непрыкметна знікла з афіцыйных паведамленняў. І толькі з паведамі перабудовачных вятроў яго нечакана прамільгнула ў цэнтральным друку. Ва Указе Старшыні Прэзідыўма Вярхоўнага Савета СССР паведамлялася аб назначэнні Аксёнава Старшынёй Дзяржтэлерадыё СССР.

Яго асобе сяды-тады ўдзялялі ўвагу журналісты: хто крытыкаваў, абураўся, а хто па-сапраўднаму ацэньваў дзелавыя якасці Старшыні камітэта. Але праз некалькі гадоў, зноў нечакана, — Указ Прэзідыўма Вярхоўнага Савета СССР аб яго выхадзе на пенсію.

Цікавасць да гэтага чалавека зразумелая. Ён — адзін з кіраўнікоў ЦК камсамола, МУС рэспублікі, Кампартыі Беларусі, Старшыня ўрада, пасол, міністр СССР. Цяпер — персанальны пенсіянер саюзнага значэння. За гэтымі скупымі радкамі працоўнай біяграфіі майго суб'ядседніка хаваецца багатае, складанае, насычанае значнымі падзеямі, няпростое жыццё.

...Асабліва ўрэзаўся ў яго памяць 1941 год. Вясна. Квецень садоў. Уся прырода ў зялёным убранні. Семнаццацігадовы юнак заканчвае Гомельскае педагагічнае вучылішча, Мары аб будучыні, жаданне здзейсніць штосьці незвычайнае... Але ўсё перарвала вайна. І ён-ці ёнда вырашае пайсці на фронт...

маю на ўвазе Ц. Я. Кісялёва.

— Прапрацаваў побач з Кісялёвым крыху больш двух гадоў. Мы зусім розныя людзі. Так, ён самабытны кіраўнік, ад прыроды здольны, таленавіты, вялікі гумарыст. Але яго стыль работы рэзка адрозніваўся ад машэраўскага.

Ціхан Якаўлевіч быў замкнутым і скрытным чалавекам, вельмі падазроным да людзей, часта ва ўсім і ўсіх сумняваўся, што яго «правядуць». У рабоце стала менш канкрэтнасці. Магчыма, раскрыцця і разв'язання яму перашкодзіла хвароба і смерць. Таму судзіць строга яго не варта. У нас з ім былі канфлікты, сутыкненні. Мне здавалася, што ў чымсьці ён быў несправядлівы да мяне, увесь час шукаў, да чаго б прычэпіцца. Хоць Кісялёва, яшчэ Старшыню ўрада рэспублікі, я, як другі сакратар ЦК, вельмі падтрымліваў і нярэдка заступаўся за яго перад Машэравым.

На жаль, нашы адносіны з ім, як першым сакратаром ЦК КПБ, не складаліся.

— У гутарцы адзін з высокіх

Двойчы прыняў мяне Ю. У. Андропоў. На пяты дзень (18 жніўня 1983 года) я вылецеў у Польшчу.

— Але ж у вас не было вопыту дыпламатычнай работы.

— Дык я ж катэгарычна адмаўляўся, дарэчы, двойчы. Андропова «выставіў» чатыры «блокі» аргументаў «супраць». Словам, спыніліся на маёй кандыдатуры.

— Ці валодаеце замежнымі мовамі?

— Крыху ведаў польскую, бо раней жыў і працаваў у Баранавічах, Гродна. Меў адпаведную практыку зносінаў з людзьмі ў заходніх вёсках. Дапамог А. Міцкевіч сваімі «Панам Тадэушам», «Свіцязьянкай». У Варшаве знайшоў добрага педагога. Зрэшты, у пасольстве былі і добрыя перакладчыкі. Дапамагала нямецкая мова, хоць ведаў слававата.

— У час работы паслом вам прыходзілася быць сувязным зяном паміж Масквой і Польшчай, уплываць на падпісанне тых ці іншых міжнародных дагавораў, прымаць удзел у розных пратаколных сустрэчах,

ты» за тое, што загадам старшыні Дзяржтэлерадыё А. Н. Аксёнава два журналісты, Жэтвін і Фатон, былі адхілены ад работы ў прамым эфіры і на тры месяцы пераведзены на нізэйаплачваемую работу. Ці былі падставы для гэтага і іншых суровых пакаранняў? Можна, сёння дакараеце сябе за «расправу» над гэтымі журналістамі?

— Сапраўды, такі факт меў месца. Важна разабрацца ў прычынах таго, што адбылося. Справа ў тым, што гэтыя журналісты ў перыяд, калі працавала сумесная савецка-польская камісія гісторыкаў па катынскай справе, яшчэ за год да яе вывадаў выйшлі ў эфір і заявілі, што трагедыя ў Катыні — гэта справа рук НКУС. І гэта ў той час, калі ў камісіі ўсё знаходзілася ў стадыі сумеснага вывучэння. Інфармацыя па ТВ была ўспрынята неадзначна.

У сувязі з гэтай заявай па савецкаму радыё ў Польшчы разгарэлася, па сутнасці, антысавецкая кампанія. Многае не зразумелі і савецкія людзі. Тут,

вярнуўшыся ў Мінск, — гэта рашэнне таксама здзівіла многіх, — ці паставілі кропку на сваім «актыўным жыцці»? Чым займаецца цяпер персанальны пенсіянер саюзнага значэння? Відаць, не толькі ўнукаў гадуе?..

— Здаўшы кватэру ў Маскве, пераехаў у Беларусь з прычыновых меркаванняў. Калі закончыў сваё актыўнае жыццё, пайшоў на пенсію, для мяне не было пытання, куды ехаць і дзе жыць. У Беларусі я нарадзіўся, вырас, жыў, працаваў, мяне тут ведаюць, мне не сорамна вярнуцца ў рэспубліку. Прыехаў сюды, каб глядзець людзям у вочы, прадаўжаць сваё жыццё.

Што датычыць грамадскай работы, дык гэта не вырашаецца шляхам саманазначэння. Пакуль ніякіх прапаноў мне не паступіла. Задумаў напісаць кніжку аб жыцці, людзях, таварышах, з кім жыў і працаваў. Удзельнічаю ў рабоце прэзідэнцкага савета Таварыства «СССР—Польшча».

— За час работы на кіруючых пасадах вам даводзілася працаваць і сустракацца і з многімі іншымі людзьмі. Хто з

А. Н. АКСЁНАУ:

„Мне не сорамна“

патрабуе вялікай тактоўнасці. Працуючы разам з Пятром Міронавічам і пад яго кіраўніцтвам амаль 25 гадоў, я прайшоў добрую школу. Машэраў быў буйной фігурай, выдатным мысліцелем, чалавекам з філасофскім складам розуму, вельмі моцным аналітыкам, неверагодным псіхалагам — па адукацыі ён педагог, матэматык. Відаць, гэта дапамагала яму ў жыцці і рабоце. Мне вельмі імпанавалі яго шчырасць і чысціна ў адносінах да людзей. Добра было тое, што ён ніколі не помсціў. Інакш пры такой неабмежаванай уладзе з ім было б цяжка працаваць. Ён быў і вельмі прыстойны, і вельмі прынцыповы. Бывала, паўдня шукаў выпадак, каб даць зра-

це? У вапнаванні глебы. Мы вымушаны былі пабудавань такі завод з вытворчасцю 5 мільёнаў тон пылавіднай мукі. Карацей кажучы, будавалі тое, што было ў інтарэсах рэспублікі.

Праўда, бывала, рабілі без глыбокай прапрацоўкі, нярэдка ішлі на павадку цэнтра. Але каб кімсьці прымалася валютарысцкае рашэнне — я такога не прыпомню. На шчасце, кадры ў асноўным былі на месцы.

— Мушу не зусім згадзіцца з вамі. Многія аграрнікі памятаюць «галоўнага» агранома рэспублікі — сакратара ЦК КПБ па сельскай гаспадарцы Шавялуху. Не буду пералічваць выдаткі яго палітыкі гаспадарання на зямлі... Вылучалі таварыша на пасаду не без ва-

кіраўнікоў выказаў думку: каб прыйсці да неабмежаванай улады, Машэраў спатрэбілася дзесьці сем гадоў, а Слюнькову — год. Апошні прызначэнні не ўспрымаў, нягледзячы на ранг суб'ядседніка. З яго прыходам у ЦК КПБ праз некалькі месяцаў вы пакінулі Беларусь. Ці не адбіліся тут асабістыя рахункі з Мікалаем Мікітавічам?

— Я ведаў Слюнькова як дырэктара Мінскага трактарнага завода, потым меў адносіны да яго вылучэння першым сакратаром Мінскага гаркома партыі. У той час сярод партыйных кадраў, кіруючых прамысловасцю, было вельмі мала спецыялістаў, выключэнне, відаць, — былі сакратар ЦК А. А. Смір-

